

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษา ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม เกี่ยวกับการบริจาคโลหิต ของ เยาวชน จากสถาบันการศึกษา ในกรุงเทพมหานคร สรุปตามวัตถุประสงค์และสมมุติฐานของการวิจัยได้ ดังนี้

คุณลักษณะทั่วไปของเยาวชนผู้ตอบแบบสอบถาม

เยาวชนผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 17-20 ปี (ร้อยละ 87.6) มีสัดส่วนชาย:หญิง เท่ากับ 2:3 น้ำหนักตัวโดยเฉลี่ย 53.3 กก. ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 50.1 และระดับอุดมศึกษาร้อยละ 49.9 ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนภาคกลางร้อยละ 81.1 เยาวชนร้อยละ 79.2 ได้รับเงินค่าใช้จ่ายส่วนตัว(ไม่รวมค่าเรียน) เดือนละ 1,000-4,000 บาท ส่วนการออกกำลังกาย มีเพียงร้อยละ 15 ที่ออกกำลังกายสม่ำเสมอ สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริจาคโลหิต พบว่าสถาบันที่ศึกษาจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการบริจาคโลหิตร้อยละ 72.7 ผู้บริหารสถาบันฯ ร้อยละ 62.2 ให้การสนับสนุน แต่เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมเพียงร้อยละ 24.0 และเยาวชนไม่ทราบหมู่โลหิตของตนเองร้อยละ 48.5

ความรู้เกี่ยวกับการบริจาคโลหิต

เยาวชนผู้ตอบแบบสอบถาม ประมาณร้อยละ 80 ไม่มีความรู้เรื่อง ปริมาณโลหิตในร่างกาย การสร้างโลหิตของไขกระดูก และ การสร้างสารทดแทนโลหิต เยาวชนร้อยละ 40-60 ไม่มีความรู้เรื่อง ปริมาณโลหิตที่บริจาค/ครั้ง บุคคลที่ไม่ควรบริจาค สถานที่บริจาค บุคคลที่ห้ามบริจาค หมู่โลหิตที่พบน้อย ช่วงห่างของการบริจาค อายุและน้ำหนักของผู้บริจาคโลหิต จากการศึกษา พบว่า ความรู้ของเยาวชนที่เคยและไม่เคยบริจาคโลหิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) ในเรื่อง การสร้างโลหิตทดแทนของไขกระดูก ปริมาณโลหิตที่บริจาค/ครั้ง บุคคลที่ไม่ควรบริจาคโลหิต น้ำหนักตัวของผู้บริจาค หมู่โลหิตที่พบน้อย และช่วงห่างของการบริจาคโลหิต โดย เยาวชนที่เคยบริจาค รู้เรื่อง ปริมาณโลหิตที่บริจาค/ครั้ง และช่วงห่างของการบริจาค มากกว่า ผู้ที่ไม่เคยบริจาค อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$)

ทัศนคติเกี่ยวกับการบริจาคโลหิต

ทัศนคติเกี่ยวกับการบริจาคโลหิต 10 ประเด็น พบว่า เยาวชนผู้ตอบแบบสอบถาม มากกว่าร้อยละ 75 มีทัศนคติที่ถูกต้อง 6 ประเด็น คือ เห็นด้วยในเรื่อง “กลัวเจ็บเพียงนิด ทำให้พลาดช่วยชีวิตผู้ป่วย” “ทุกคนควรชวนญาติ-มิตรบริจาคโลหิต” “หากสงสัยว่าติดเชื้อเอชไอวีไม่ควรบริจาคโลหิต” “การบริจาคโลหิตถือเป็นการให้ทานสูงสุด” “โลหิตของท่านปลอดภัยพอที่จะบริจาคให้ผู้อื่น” “การบริจาคโลหิตเป็นสิ่งที่ทุกคนควรกระทำ” ยกเว้นเพียง 3 ประเด็น ซึ่งมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้อง เพราะ เห็นด้วยหรือไม่แน่ใจ ในเรื่อง “โลหิต ซื่อ-ขายกันได้” (ร้อยละ 45.8) “การบริจาคโลหิตทำให้ติดเชื้อเอชไอวี” (ร้อยละ 59.3) และการบริจาคโลหิตปีละ 4 ครั้งนั้นมากเกินไป (ร้อยละ 68.6) จากการศึกษาพบว่า เยาวชนที่เคยและไม่เคยบริจาคโลหิต มีทัศนคติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) ในทุกประเด็น ยกเว้นทัศนคติเกี่ยวกับ ทุกคนควรชวนญาติ-มิตรบริจาคโลหิต การบริจาคโลหิตถือเป็นการให้ทานสูงสุด และโลหิตซื่อ-ขายกันได้ ($P > 0.05$)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และพฤติกรรม/ประสบการณ์เกี่ยวกับการบริจาคโลหิต

จากการทดสอบความแตกต่างระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือมีผลกระทบต่อพฤติกรรมการบริจาคโลหิตของเยาวชนที่เคยและไม่เคยบริจาคโลหิต พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) ตาม ระดับการศึกษา เพศ อายุ น้ำหนัก การจัดกิจกรรมการบริจาคโลหิตในสถานศึกษา การสนับสนุนของผู้บริหารสถานศึกษา การรับรู้หมู่โลหิตของตนเอง เพื่อนสนิทและบุคคลในครอบครัวบริจาคโลหิต การทราบที่ตั้งศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ การรับทราบข่าวสารการบริจาคโลหิต และการถูกชักชวนให้บริจาคโลหิต ที่ไม่แตกต่าง คือ สถานศึกษาของรัฐบาลกับเอกชน และการให้สิ่งตอบแทนหรือของสมนาคุณแก่ผู้บริจาคโลหิต ($P > 0.05$)

พฤติกรรม/ประสบการณ์เกี่ยวกับการบริจาคโลหิต พบว่า เยาวชนผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ไม่เคยบริจาคโลหิต (ร้อยละ 78.5) เยาวชนเคยบริจาคโลหิตเพียงร้อยละ 21.5 มีเพื่อนสนิท 2 ใน 3 เคยบริจาคโลหิต (ร้อยละ 65.8) บุคคลในครอบครัวเคยบริจาคโลหิตร้อยละ 47.3 ประมาณ 1 ใน 4 ของเพื่อนสนิทและบุคคลในครอบครัว บริจาคเป็นประจำทุกปี ร้อยละ 27.0 และร้อยละ 24.7 ตามลำดับ เยาวชนมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 60.0) ไม่ทราบที่ตั้ง ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริจาคโลหิตร้อยละ 22.3 ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับส่วนใหญ่ได้รับจากโทรทัศน์ร้อยละ 81.3 และเอกสารแผ่นพับร้อยละ 52.1 ส่วนใหญ่เคยถูกชักชวนให้บริจาคโลหิตร้อยละ 72.1 โดย เพื่อนชักชวนร้อยละ 64.7 และอาจารย์ชักชวนร้อยละ 58.9 เหตุผล 3 อันดับแรก ที่เยาวชนใช้ชักชวนให้บุคคลทั่วไปช่วยกันบริจาคโลหิต คือ ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ทำบุญได้กุศลผลบุญ และได้ตรวจสุขภาพ เยาวชนเกือบครึ่ง (ร้อยละ 45.4) เห็น

ว่าควรมีสิ่งตอบแทน/จงใจ/ของสมนาคุณให้กับผู้บริจาคโลหิต เพื่อเป็นกำลังใจ ในขณะที่มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 54.6) เห็นว่า ไม่ควรมีของตอบแทน เพราะเห็นว่าไม่จำเป็น

สำหรับเยาวชนที่เคยบริจาคโลหิต เฉลี่ยบริจาคมาแล้ว 2 ครั้ง โดยมากบริจาคที่สถานบันการศึกษา (ร้อยละ 72.3) ส่วนใหญ่เวลาไปบริจาคโลหิตจะชวนเพื่อนไปด้วย (ร้อยละ 77.7) ในปี 2538 เยาวชนบริจาคโลหิตเพียงร้อยละ 59.6 ส่วนมากบริจาคครั้งเดียว (ร้อยละ 61) ในปี 2539 เยาวชนร้อยละ 71.2 ตั้งใจจะบริจาค ปีละ 2 ครั้งหรือมากกว่า เหตุผล 3 อันดับแรกที่ทำให้ตัดสินใจบริจาคโลหิต คือ สนใจและเต็มใจที่จะบริจาค ช่วยชีวิตคน และได้ตรวจเลือดตรวจสุขภาพครั้งแรกที่บริจาคโลหิต เยาวชนรู้สึกตื่นเต้น ร้อยละ 73.7 และกลัวเจ็บร้อยละ 48.6 ส่วนอาการที่เกิดขึ้นภายหลังบริจาคโลหิต ครั้งต่อครั้งระบุว่าปกติ (ร้อยละ 53.2) รองลงมา เจ็บบริเวณเข็มแทง ร้อยละ 30.5 ส่วนเยาวชนที่ไม่เคยบริจาค มีความตั้งใจที่จะบริจาคโลหิตในอนาคตร้อยละ 69.7 สาเหตุสำคัญที่ไม่บริจาค เพราะ กลัวเข็ม กลัวเจ็บ (ร้อยละ 55.7) กลัวติดเชื้อ (ร้อยละ 42.8) สุขภาพไม่ดี (ร้อยละ 35.7) พักผ่อนไม่เพียงพอ (ร้อยละ 35.5) ไม่มีความรู้เรื่องการบริจาคโลหิต (ร้อยละ 20.2) ฯลฯ

ความพึงพอใจต่อการให้บริการของทีมงาน พบว่า เกือบ 1 ใน 5 (ร้อยละ 18.0) ไม่พอใจ สาเหตุที่ไม่พอใจ เพราะเห็นว่าเข็มเจาะใหญ่เกินไป เจ้าหน้าที่มีมือหนัก หาเส้นไม่เจอ แทงเข็มหลายครั้ง ทำให้แขนเขียวช้ำ เจ็บมาก เจ้าหน้าที่พูดจาไม่สุภาพ ไม่ไพเราะ หน้าบึ้ง รีบร้อน ต่อว่าผู้บริจาค ดูแลผู้บริจาคไม่ทั่วถึง เสียเวลารอนาน ช้า จากสาเหตุดังกล่าว พบว่า ทำให้ผู้ที่เคยบริจาคโลหิตไม่บริจาคอีกต่อไป สูงถึงร้อยละ 22.7 หรือ 1 คน ในผู้บริจาค 5 คน จะหยุดบริจาคไปเลยถ้าไม่พอใจ และประมาณ 1 ใน 3 หยุดชะงักการบริจาคโลหิต (ร้อยละ 36.3)

อัตราการบริจาคโลหิตของเยาวชนที่ตอบแบบสอบถาม

อัตราการบริจาคโลหิตของเยาวชนที่เคยบริจาคคิดเป็น ร้อยละ 21.5 ของเยาวชนที่ตอบแบบสอบถาม โดยสรุปกลุ่มที่มีอัตราการบริจาคโลหิตสูงมากกว่าร้อยละ 30 ได้แก่ เยาวชนเพศชาย อายุ 21-22 ปี น้ำหนักตัว 61 กก.ขึ้นไป ออกกำลังกายสม่ำเสมอ ทราบหมู่โลหิตของตัวเอง และมีเพื่อนสนิทเคยบริจาคโลหิตเป็นประจำทุกปี สำหรับอัตราการบริจาคโลหิตสูงมากกว่า ร้อยละ 24 ได้แก่ เยาวชนที่ศึกษาในระดับอุดมศึกษา อายุ 19 ปีขึ้นไป น้ำหนักตัว 51 กก.ขึ้นไป ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนต่างจังหวัด ได้รับเงินค่าใช้จ่ายส่วนตัวไม่รวมค่าเล่าเรียนมากกว่า 4,000 บาทต่อเดือน เป็นกรรมการนักศึกษา จัดกิจกรรมการบริจาคโลหิตในสถานศึกษา ผู้บริหารสถาบันการศึกษาสนับสนุน เพื่อนสนิทเคยบริจาคโลหิต ทราบที่ตั้งศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ และเคยถูกชักชวนให้บริจาคโลหิต

สรุปคุณลักษณะของเยาวชนผู้เคยบริจาควโลหิต

- เยาวชนเพศชายเคยบริจาควโลหิตมากกว่าเพศหญิง (2.3 : 1)
- เยาวชนระดับอุดมศึกษาเคยบริจาควโลหิตมากกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย (1.6 : 1)
- เยาวชนที่มีเพื่อนสนิทบริจาควโลหิตเคยบริจาควโลหิตมากกว่าเพื่อนสนิทไม่บริจาคว 3 เท่า
- เยาวชนที่ออกกำลังกายสม่ำเสมอเคยบริจาควโลหิตมากกว่าผู้ที่ออกกำลังกายเป็นบางครั้ง
- เยาวชนที่ อายุ และ น้ำหนัก มากขึ้นจะบริจาควโลหิตมากขึ้น

สรุปประเด็นสำคัญ

ประเด็นสำคัญที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ

1. ความรู้ ความรู้เกี่ยวกับการบริจาควโลหิตของเยาวชน อยู่ในระดับต่ำ(น้อยกว่าร้อยละ 60)
  - ไม่รู้หมู่โลหิตของตัวเอง (ร้อยละ 48.5)
  - ไม่ทราบที่ตั้งศูนย์บริการ โลหิตแห่งชาติ (ร้อยละ 60.0)
  - ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริจาควโลหิต (ร้อยละ 22.3)
2. ทักษะคติ เยาวชนมีทักษะคติไม่ถูกต้อง เพราะเห็นว่า
  - โลหิต ซื่อ-ขาย กันได้ (ร้อยละ 45.8)
  - การบริจาควโลหิตทำให้ติดเชื้อเอดส์ (ร้อยละ 59.3)
  - การบริจาควโลหิต ปีละ 4 ครั้งนั้น มากเกินไป (ร้อยละ 68.6)
3. เยาวชน -เคยบริจาควโลหิตร้อยละ 21.5 ตั้งใจจะบริจาควต่อไปร้อยละ 89.5
  - ไม่เคยบริจาควโลหิตร้อยละ 78.5 ตั้งใจจะบริจาควในอนาคตร้อยละ 69.7
4. เพื่อน มีอิทธิพลต่อการบริจาควโลหิตของเยาวชน เพราะ
  - เพื่อนชักชวนให้บริจาควโลหิต (ร้อยละ 64.7)
  - มีเพื่อนสนิทบริจาควโลหิต (ร้อยละ 65.8)
  - เวลาไปบริจาควโลหิตจะชวนเพื่อนไปด้วย (ร้อยละ 77.7)
5. ครู/อาจารย์ มีอิทธิพลต่อการบริจาควโลหิตของเยาวชน เพราะ
  - ครู/อาจารย์ ชักชวนให้บริจาควโลหิต (ร้อยละ 58.9)
  - ผู้บริหารสถาบันฯ สนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมการบริจาควโลหิต (ร้อยละ 62.2)
6. เยาวชนที่เคยบริจาควโลหิต ไม่พอใจการให้บริการของทีมงาน ร้อยละ 18.0 ส่งผลกระทบบ ทำให้
  - เยาวชนไม่บริจาควโลหิตอีกต่อไป ร้อยละ 22.7
  - เยาวชนหยุดชะงักการบริจาควโลหิต ร้อยละ 36.3

7. อุปสรรคสำคัญ ที่ทำให้ไม่บริจากลอहित คือ ความกลัว

- กลัวเข็ม/กลัวเจ็บ ร้อยละ 55.7
- กลัวติดเชื้อโรค ร้อยละ 42.8

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัย เรื่อง ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริจากลอहितของเยาวชน จากสถาบันการศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยแบ่งการอภิปรายผล เป็น 2 ส่วน คือ อภิปรายระเบียบวิธีวิจัย และ อภิปรายผล

ส่วนที่ 1 อภิปรายระเบียบวิธีวิจัย

1.1 รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา เก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลโดยตรง (Primary Sources) ทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง ทราบปัญหาและความต้องการของเยาวชนที่ศึกษา แต่อาจมีข้อบกพร่องที่ไม่สามารถติดตามเก็บแบบสอบถามกลับคืนได้ทุกฉบับ และไม่สามารถตรวจสอบติดตามผู้ที่ตอบแบบสอบถามไม่ครบถ้วนทุกคนได้ ทำให้จำนวนตัวอย่างในการตอบคำถามบางข้อมีจำนวนไม่เท่ากัน อย่างไรก็ตามแบบสอบถามที่ส่งกลับคืนมีจำนวนสูงถึงร้อยละ 90.6 ซึ่งถือว่า ข้อมูลที่ได้รับให้ผลสรุปใกล้เคียงกับความเป็นจริง⁽⁴³⁾

1.2 ประชากรที่ศึกษา การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาและเก็บข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่างประชากรโดยใช้หลักของความน่าจะเป็น (Probability Random Sampling) จากสถาบันการศึกษา ตามคุณสมบัติข้อตกลงในการวิจัย ข้อจำกัดเรื่องอายุมีผลต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจาก มีเด็กเข้าเรียนก่อนเกณฑ์ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.5 ม.6) ในสถาบันการศึกษาบางแห่งอายุต่ำกว่า 17 ปี จำเป็นต้องสุ่มตัวอย่างจากสถาบันการศึกษาอื่นทดแทน ประกอบกับช่วงที่เก็บข้อมูล ตรงกับช่วงสอบ ปิดเทอม และแข่งกีฬาระหว่างสถาบันการศึกษา ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้จำเป็นต้องฝากให้อาจารย์ผู้ประสานงานซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้บริหารสถาบันเป็นผู้แจกและเก็บแบบสอบถามแทน ซึ่งได้ชักชวนความเข้าใจและชี้แจงวัตถุประสงค์ให้ทราบอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม แบบสอบถามประมาณ ร้อยละ 3 ต้องตัดทิ้งเพราะมีกลุ่มอายุ ต่ำกว่า 17 ปี ปะปนเข้ามา เนื่องจากไม่สามารถคัดกรองอายุของเยาวชนได้ทั้งหมดขณะที่แจกแบบสอบถาม ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวน 3,082 คน

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากเนื้อหาและงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบความตรง (Content Validity) และความเชื่อถือ (Reliability) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน และทดสอบ (Pre-test) กับ เยาวชนที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง

จำนวน 40 คน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบปลายปิดและปลายเปิด เพราะต้องการทราบความคิดเห็นของเยาวชนเกี่ยวกับการบริจาคโลหิตเนื่องจากไม่สามารถคาดเดาคำตอบที่แน่นอนได้ และเป็นแบบที่ผู้ตอบอ่านและตอบคำถามด้วยตนเอง⁽⁴²⁾ (Self Administered Questionnaire) ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลอย่างมีระบบ สามารถใช้เป็นหลักฐานให้ตรวจสอบได้ และสะดวกใช้กับคนจำนวนมาก ผู้ตอบมีความสะดวกใจและมีอิสระในการตอบ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จึงเหมาะสม

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ (Statistical Package of the Social Science) โดยศึกษาคุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถาบันการศึกษา ภูมิลำเนาเดิม ค่าใช้จ่ายส่วนตัว น้ำหนัก ภาวะการเป็นผู้นำ จำนวนครั้งที่บริจาคโลหิต โดยแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และฐานนิยม ทดสอบความแตกต่างระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือมีผลกระทบต่อพฤติกรรม การบริจาคโลหิต โดยใช้สถิติ Chi-square test, Student t-test (of proportion) และ Unpaired t-test ดังนั้น สถิติที่ใช้จึงเหมาะสม สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ได้

ส่วนที่ 2 อภิปรายผลการวิจัย

เยาวชนเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความสำคัญและมีค่าสูงสุดต่อการพัฒนาประเทศ การปลูกฝังให้เยาวชนมีจิตสำนึกในสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนา ความรู้ ความสามารถ ทักษะคนดี และพฤติกรรมให้เป็นคนดี มีคุณภาพ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้มีจิตสำนึกช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ การบริจาคโลหิตจึงเป็นสิ่งที่เยาวชนควรตระหนักตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมโดยรวม ในภาวะปัจจุบันประเทศไทยจำเป็นต้องใช้โลหิตที่ได้จากการบริจาคบำบักรักษาผู้ป่วยในกรณีที่สูงสุดเสียชีวิต เพราะไม่สามารถสร้างสารอื่นใดมาทดแทนโลหิตที่สร้างจากร่างกายมนุษย์ สถานบริการสาธารณสุขจำเป็นต้องมีปริมาณโลหิตที่เพียงพอและปลอดภัยไว้บริการผู้ป่วย ซึ่งพบว่าปริมาณโลหิตที่จัดหาได้ในปัจจุบันไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ป่วยในประเทศ จำเป็นต้องจัดหาโลหิตให้เพียงพอกับความต้องการ จากการคาดประมาณจำนวนเยาวชนที่ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษา⁽¹⁶⁾ พบว่าเยาวชนกลุ่มนี้มีประมาณ 668,680 คน หากสามารถทำให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจมีทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบริจาคโลหิต คาดว่า เยาวชน จะเป็นกลุ่มผู้บริจาคโลหิตสำรองที่สำคัญ เพราะอายุน้อยสามารถบริจาคได้นาน และโลหิตมีความปลอดภัยสูง เนื่องจากรายงานล่าสุด ปี 2538 ของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ พบว่า กลุ่มเยาวชน(นักเรียน-นักศึกษา)ที่บริจาคโลหิต มีอัตราการติดเชื้อโรคในโลหิตที่บริจาค น้อยที่สุด (ร้อยละ 3.6) แต่จากการศึกษา พบว่า เยาวชนเคยบริจาคโลหิตเพียงร้อยละ 21.5 ฉะนั้น

การทำให้เยาวชนบริจาคนโลหิตเพิ่มขึ้นโดยใช้กลยุทธ์และกลวิธีต่างๆ เช่น ประกาศเชิญชวนให้บริจาคนโลหิต ซึ่งให้เห็นถึงความจำเป็นของการบริจาคนโลหิตและความต้องการโลหิตเพื่อใช้ในการบำบัดรักษาผู้ป่วย ให้เยาวชนทราบข้อมูลข่าวสารการบริจาคนโลหิต ตลอดจนความปลอดภัยในการบริจาคนโลหิต น่าจะมีผลทำให้เยาวชนบริจาคนโลหิตเพิ่มขึ้น เพราะ เยาวชนมากกว่าครึ่งมีทัศนคติที่ดีต่อการบริจาคนโลหิต แต่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเยาวชนมากกว่าครึ่งไม่มีความรู้เกี่ยวกับการบริจาคนโลหิต เยาวชนร้อยละ 22.3 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารการบริจาคนโลหิต เยาวชนร้อยละ 48.5 ไม่ทราบหมูลโลหิตของตัวเอง เยาวชนเข้าใจผิดคิดว่าการบริจาคนโลหิตทำให้ติดเชื้อโรค เช่น เอชไอวี จักตบวมครู/อาจารย์และผู้นำเยาวชนในสถาบันการศึกษา เพราะครู/อาจารย์ หรือเพื่อน เป็นผู้ที่มื่ออิทธิพลสนับสนุนและชักจูงให้เยาวชนบริจาคนโลหิตประกอบกับผู้บริหารสถาบันการศึกษาก็ให้การสนับสนุนเช่นกัน

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า เยาวชน เคยบริจาคนโลหิต ร้อยละ 21.5 แต่บริจาคนโลหิตในรอบปีที่แล้ว (2538) ประมาณ ร้อยละ 60 และส่วนมากบริจาคนเพียงครั้งเดียว นั้นหมายความว่า 2 ใน 5 ของผู้ที่เคยบริจาคนโลหิตบริจาคนไม่ประจำทุกปีแสดงให้เห็นว่าเยาวชนไม่มีความตระหนักที่จะบริจาคนโลหิตอย่างเป็นประจำและสม่ำเสมอ คือ ทุกปีๆ ละ 4 ครั้ง ถ้าเยาวชนผู้ตอบแบบสอบถามให้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง แสดงว่าในแต่ละปีเราต้องสูญเสียปริมาณโลหิตที่ควรจะได้จากเยาวชนไปประมาณ ร้อยละ 85 เมื่อวิเคราะห์สาเหตุต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผู้ที่เคยบริจาคนโลหิตประมาณ ร้อยละ 10.5 จะไม่บริจาคนโลหิตอีกต่อไป โดยมีสาเหตุที่สามารถแก้ไขได้ เช่น กลัวเจ็บ กลัวเข็ม กลัวติดเชื้อโรค ซึ่งสอดคล้องกับ Oswalt⁽³⁶⁾ ศึกษาพบว่า สาเหตุของการไม่บริจาคนโลหิต คือ ความกลัว (กลัวเข็ม กลัวเจ็บ กลัวเลือดและกลัวติดเชื้อโรค) และ พวงทอง เครือมังกร⁽²⁷⁾ พบว่า อุปสรรคในการบริจาคนโลหิต คือ กลัวเข็ม (ร้อยละ 60) กลัวเจ็บ (ร้อยละ 42) กลัวติดเชื้อโรค (ร้อยละ 26) เช่นเดียวกับการศึกษาครั้งนี้ คือ เยาวชนที่ไม่เคยบริจาคนโลหิตร้อยละ 78.5 ให้เหตุผลที่ไม่บริจาคนโลหิต เพราะ กลัวเข็ม กลัวเจ็บ (ร้อยละ 55.7) กลัวติดเชื้อโรค (ร้อยละ 42.8) ประกอบกับผลกระทบที่เกิดจากการให้บริการของทีมงานบริการโลหิต ทำให้เยาวชนที่เคยบริจาคนโลหิตไม่พอใจ ร้อยละ 18.0 เมื่อไม่พอใจมีผลทำให้ไม่บริจาคนโลหิตอีกต่อไป ร้อยละ 22.7 และหยุดชะงักการบริจาคนโลหิตไปถึงร้อยละ 36.3 สาเหตุเหล่านี้ ได้แก่ ใช้เข็มใหญ่เกินไป เจ้าหน้าที่มือหนัก แขนงเข็มเจ็บ แขนงเข็มหลายครั้ง หาเส้นไม่เจอ พูดจาไม่สุภาพ ไม่ไพเราะ รีบร้อน ไม่ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ช้า รอนาน เดียงไม่พอ อาหารและเครื่องดื่มที่ให้ไม่มีคุณค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 77.7) จะชวนเพื่อนไปด้วยขณะบริจาคนโลหิต หากเยาวชนเกิดความไม่พอใจเพื่อนที่ไปด้วยจะเห็นคล้อยตาม ทำให้เพิ่มความสูญเสียผู้บริจาคนโลหิตเป็นเท่าตัว ประกอบกับการศึกษาของ TARP⁽⁴⁴⁾ พบว่า ผู้ที่ไม่พึงพอใจ ร้อยละ 91.0 จะไม่กลับไปรับบริการอีก และ

จะบอกสิ่งที่ตนเองไม่พอใจให้คนอื่นรับรู้ด้วยไม่ต่ำกว่า 9 คนจะเห็นได้ว่า สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่เกิดจากการให้บริการของเจ้าหน้าที่แทบทั้งสิ้น หากสามารถพัฒนาปรับปรุง และแก้ไขในส่วนนี้ได้ ทำให้ผู้บริจาคลโหิตไม่พอใจน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย โอกาสที่จะสูญเสียผู้บริจาคลโหิตคงจะน้อยลง ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ให้บริการต้องตระหนักถึงความสำคัญของผู้บริจาคลโหิต โดยพยายามทำให้ผู้บริจาคลเกิดความพอใจ เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้บริจาคลโหิตที่บริจาคลอย่างสม่ำเสมอและตลอดไปซึ่ง Becker⁽⁴⁵⁾ พบว่า ปัจจัยร่วมที่มีผลต่อการปฏิบัติได้อย่างสม่ำเสมอ คือ สัมพันธภาพระหว่างผู้รับบริการและเจ้าหน้าที่ การมีสัมพันธภาพที่ดีตามที่ได้รับบริการคาดหวัง จะก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อบริการของเจ้าหน้าที่

ส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้เยาวชนบริจาคลโหิต คือ ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง แต่จากการศึกษา พบว่า เยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับการบริจาคลโหิต น้อยมาก คือไม่ถึงร้อยละ 60 สิ่งที่ยุวชนมากกว่า ร้อยละ 80 ไม่รู้ คือ ปริมาณโหิตในร่างกาย การสร้างโหิตของไขกระดูก และการผลิตสารทดแทนโหิต เป็นเหตุทำให้ไม่บริจาคลโหิต เพราะ กลัวเสียเลือด และไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องบริจาคลโหิต ประกอบกับเยาวชนมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 55-60) ไม่รู้ ปริมาณโหิตที่บริจาคล/ครั้ง คุณสมบัติของผู้บริจาคลโหิต สถานที่จะไปบริจาคลโหิต จึงคิดว่าเจ้าหน้าที่เอาโหิตของตัวเองมากเกินไปกลัวจะเป็นอันตราย บางคนตั้งใจไปบริจาคลโหิต แต่บริจาคลไม่ได้เพราะไม่เข้าหลักเกณฑ์ ทำให้เสียความรู้สึก ฉะนั้น การให้ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมการบริจาคลโหิตของเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำให้เยาวชนตระหนักถึงความต้องการโหิต การบริจาคลโหิตให้สังคม โดยกำหนดคำขวัญ เน้นการบริจาคลโหิตเป็นการให้ชีวิต ช่วยเหลือสังคม เน้นความจำเป็นของการมีโหิตสำรองไว้ช่วยชีวิตของบุคคลอื่นๆ ในสังคม ช่วยให้เห็นในสังคมมีชีวิตรอด จะเป็นแรงจูงใจให้เยาวชนบริจาคลโหิต ซึ่ง Fishbein⁽²⁶⁾ กล่าวว่า มนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผล ข้อมูลความรู้ต่างๆ ที่ได้รับจะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างมีระบบเพื่อตัดสินใจกระทำพฤติกรรมต่างๆ และ Fabiyi⁽⁴⁶⁾ กล่าวว่า การเสริมสร้างความรู้ จะช่วยสร้างเสริมพฤติกรรมปฏิบัติด้วยเสมอไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม การพัฒนาความรู้ให้กับเยาวชนจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น

สิ่งสำคัญอีกประการที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริจาคลโหิต คือ ทักษะคิด จากการศึกษา ทักษะคิด 10 ประเด็น พบว่า เยาวชนมากกว่าร้อยละ 75 มีทักษะคิดที่ดีและถูกต้องเกี่ยวกับการบริจาคลโหิต 6 ประเด็น ยกเว้น 3 ประเด็น ควรได้รับการแก้ไข เพราะเยาวชนมีทักษะคิดที่ไม่ถูกต้องหรือไม่แน่ใจ เรื่อง การซื้อ-ขายโหิต (ร้อยละ 45.8) การบริจาคลโหิตทำให้ติดเชื้อเอดส์ (ร้อยละ 59.3) และมากเกินไปถ้าจะบริจาคลโหิตปีละ 4 ครั้ง (ร้อยละ 68.6) ซึ่งนโยบายงานบริการโหิต เน้นให้มีโหิตที่ได้จากการบริจาคลโดยไม่ให้มีการซื้อ-ขาย เน้นความสม่ำเสมอในการบริจาคลโหิต ทุก 3 เดือน สำหรับการบริจาคลโหิตทำให้ติดเชื้อเอดส์ เยาวชนร้อยละ 22.1 คิดว่า

บริจาคโลหิตจะติดเชื้อเอดส์ ในขณะที่ ร้อยละ 37.2 ไม่แน่ใจว่าจะติดเชื้อหรือไม่ โดยเฉพาะผู้ที่ไม่เคยบริจาคโลหิต ระบุเหตุผลสำคัญที่ไม่บริจาคโลหิตเป็นเพราะว่า กลัวติดเชื้อโรคร้อยละ 42.8 ประกอบกับเยาวชนผู้ตอบแบบสอบถาม 176 คน เสนอแนะเกี่ยวกับความปลอดภัยในการบริจาคโลหิตว่า รู้สึกไม่ปลอดภัย กลัวติดเชื้อโรคจากการบริจาคโลหิต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วณี ปิ่นประทีป⁽³³⁾ ที่พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 75.0 คิดว่า การไปบริจาคโลหิตเสี่ยงต่อการติดโรคเอดส์ และ จวนเพ็ญ สุริยไกร⁽³⁴⁾ พบว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 52.2 คิดว่าโรคเอดส์ติดต่อโดยการบริจาคโลหิต และ อินทิรา บางสุวรรณ⁽³⁰⁾ พบว่า เหตุผลที่ไม่บริจาคโลหิต เพราะเกิดความกลัวติดเชื้อโรคจากการบริจาคโลหิต กลัวติดโรคเอดส์ ความคิดเห็นและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ข้อเสนอแนะ

1. ให้ความรู้ และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริจาคโลหิต ด้วยสื่อ และวิธีการที่มีประสิทธิภาพ เพราะพบว่า เยาวชนมีความรู้อยู่ในระดับต่ำ จึงควรเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และให้ความรู้เกี่ยวกับการบริจาคโลหิตให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของการบริจาคโลหิต และมีความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการบริจาคโลหิต เนื้อหาควรมุ่งเน้น ให้เยาวชนเห็นความจำเป็นที่ต้องบริจาคโลหิต ผู้ป่วยและสังคมต้องการใช้โลหิต เน้นความปลอดภัยในการบริจาคโลหิต การบริจาคโลหิตไม่เป็นอันตรายต่อร่างกาย ไม่ทำให้ติดเชื้อโรค โดยเฉพาะไม่ทำให้ติดโรคเอดส์ ร่างกายมีปริมาณโลหิตเพียงพอต่อการบริจาคให้ผู้อื่น ไม่ควรมีการซื้อ-ขายโลหิต ปริมาณโลหิตที่บริจาคต่อครั้งนั้นไม่มากเกินไป สามารถบริจาคโลหิตได้ทุก 3 เดือน และร่างกายสามารถสร้างโลหิตขึ้นมาทดแทนได้ในปริมาณเท่าเดิม โดยเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ ให้มากขึ้น และให้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น จัดนิทรรศการ ให้สูขศึกษาโดยออกเสียงตามสายในสถานบันการศึกษา เพราะผู้บริหารสถานบันการศึกษาส่วนใหญ่สนับสนุนให้มีการบริจาคโลหิต ประกอบกับเยาวชนมีความตั้งใจและยินดีที่จะบริจาคโลหิต โดยเฉพาะเยาวชนที่ไม่เคยบริจาคโลหิตร้อยละ 69.7 ตั้งใจจะบริจาคโลหิตในอนาคต

2. จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริจาคโลหิตในสถานบันการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้ความรู้กับ ครู/อาจารย์ และผู้นำเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพราะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลและมีศักยภาพในการชักจูงให้เยาวชนบริจาคโลหิต ดำเนินการในรูปแบบ จัดประชุมสัมมนาผู้

บริหารสถาบันการศึกษา อบรมอาจารย์ผู้ประสานงานอย่างต่อเนื่อง อบรมผู้นำเยาวชนและอาสาสมัครในสถาบันการศึกษา

3. พัฒนาศักยภาพของบุคคลากร/เจ้าหน้าที่หน่วยเจาะเก็บโลหิตเคลื่อนที่ โดยให้เจ้าหน้าที่รับทราบข้อมูลความพึงพอใจของเยาวชนต่อการให้บริการของทีมงานเป็นระยะๆ และฝึกอบรมฝึกฝนเจ้าหน้าที่ ให้มีความรู้ เชี่ยวชาญ และความชำนาญการ เพิ่มความแม่นยำในการเจาะเลือด สามารถให้คำปรึกษา แนะนำ ให้ความรู้ แก่เยาวชนผู้ที่จะบริจาคโลหิตได้อย่างถูกต้อง ให้นุคลากรมีจิตสำนึกมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ และตระหนักถึงความสำคัญของผู้ที่มาบริจาคโลหิต พยายามดูแลเอาใจใส่ ให้การต้อนรับอย่างดี เป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส พุดจาให้ไพเราะและสุภาพ ให้กำลังใจผู้บริจาคโลหิต เพื่อลดความกลัว(เจ็บ/เขঁม) เพราะมีเยาวชนไม่พอใจการให้บริการของทีมงาน และถือเป็นสาเหตุสำคัญที่จะไม่บริจาคโลหิตอีกต่อไป

4. พัฒนาเครือข่ายและระบบการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพ โดยติดต่อประสานงานกับสถาบันการศึกษาที่จะเข้าไปรับบริจาคโลหิตก่อนล่วงหน้าเน้นการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้บริหารสถาบันการศึกษารับทราบ ให้เวลาผู้ประสานงานในสถาบันการศึกษาเตรียมการ เช่น ประกาศให้เยาวชนในสถาบันการศึกษาทราบล่วงหน้าและระยะเวลาที่แน่นอน จัดสถานที่ให้เหมาะสม และควรเข้าไปรับบริจาคโลหิตอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอทุก 3 เดือน เพราะเยาวชนระบุว่าไม่ได้แจ้งล่วงหน้าว่าจะมีหน่วยมารับบริจาคโลหิต ไม่บอกช่วงเวลาที่ได้รับบริจาค ไม่มีเก้าอี้ให้นั่ง และต้องการให้ออกหน่วยไปรับบริจาคโลหิตที่สถาบันการศึกษา

5. พัฒนาระบบการให้รางวัลหรือสิ่งจูงใจ ทั้งประเภทสถาบัน ทีม และบุคคล เพราะเยาวชนเกือบครึ่งเห็นว่าควรมีของตอบแทนหรือของสมนาคุณเล็กๆน้อยๆ ให้กับผู้บริจาคโลหิตทำให้ผู้บริจาคเกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะทำในลักษณะ การให้ประกาศเกียรติคุณแก่สถาบันการศึกษาที่ให้ความร่วมมือในการบริจาคโลหิต โดยใช้อัตราการบริจาคโลหิตของเยาวชนในสถาบันการศึกษาเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน และกำหนดหลักเกณฑ์ให้สถาบันการศึกษารับไปพิจารณาเรื่องการให้เกียรติบัตรแก่เยาวชนที่บริจาคโลหิตเป็นประจำและสม่ำเสมอเป็นพิเศษ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาหารูปแบบ การให้สุขศึกษา การให้ความรู้เกี่ยวกับการบริจาคโลหิตในสถาน การศึกษา เพื่อปรับเปลี่ยน ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของเยาวชน จากที่ไม่เคยบริจาคโลหิต เป็นบริจาคโลหิตอย่างประจำและสม่ำเสมอ
2. ประเมินสื่อที่ใช้ในการให้สุขศึกษาประชาสัมพันธ์
3. ศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการให้บริการอย่างต่อเนื่อง ระหว่าง กลุ่มผู้ให้บริการ และ ผู้รับบริการ
4. ศึกษาปัจจัยแรงจูงใจในการบริจาคโลหิตและรูปแบบการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เช่น ผู้ที่บริจาคโลหิตเป็นประจำสม่ำเสมอ ผู้ที่เคยบริจาคโลหิตแล้วหยุดบริจาค และ ผู้ที่ไม่เคยบริจาคโลหิต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย